

Les construccions de relatiu col·loquials en català Colloquial relative constructions in Catalan

CARLES SEGURA LLOPES
carles.segura@gcloud.ua.es
ORCID ID 0000-0002-3264-8755

Universitat d'Alacant

Resum: El prof. Joan Solà estudià en profunditat les construccions de relatiu en català i plantejà bastants interrogants sobre el funcionament i interpretació d'aquestes construccions, especialment les que corresponen als usos col·loquials, diferenciades amb claredat de les pertanyents a registres formals. En aquest treball mirarem de contribuir al coneixement de les construccions de relatiu col·loquials en català fent servir la Gramàtica de Construccions cognitiva com a base teòrica. Utilitzarem el corpus PARLARS cosa que implicarà centrar-nos en els usos col·loquials de la varietat valenciana, corresponents, a més a més, a parlants de generacions més prompte ancianes, les quals, com sabem, mantenen encara un grau d'exposició als usos formals del català (i també del castellà) bastants baixos. Mirarem de: a) verificar l'extensió que hi tenen les construccions de relatiu cultes; b) establir els límits dels usos que s'adiuen a l'estructura sintàctica col·loquial, això és, amb un nexa que despronominalitzat i amb la presència o no d'elements resumptius; i c) comprovar si les construccions amb resumptius marquen alguna diferència semàntica respecte de les que en prescindeixen o si, simplement, hi ha un mera alternança lligada estrictament al registre formal o informal.

Paraules clau: construccions de relatiu, gramàtica de construccions, català col·loquial

Abstract: Prof. Joan Solà studied in depth the relative constructions in Catalan and raised quite a few questions about the operation and interpretation of these constructions, especially those corresponding to colloquial uses, clearly differentiated from those belonging to formal registers. In this paper we will try to contribute to the knowledge of colloquial relative constructions in Catalan using the Cognitive Construction Grammar as a theoretical basis. We will use the corpus called PARLARS, which will involve focusing on the colloquial uses of the Valencian variety, corresponding, in addition, to speakers of the older generations, who, as we know, still maintain a degree of exposure to quite low formal uses of Catalan (and also Spanish). Our objectives will be: a) to verify the extent of relative constructions in cultured speech; b) to establish the limits of the uses that best fit the colloquial syntactic structure, that is, the one that uses a depronominized relativizer with or without resumptive elements; and c) to check if the constructions containing resumptive elements mark any semantic difference compared to those without them or if, simply, there is a mere alternation strictly linked to the formal or informal register.

Keywords: relative constructions, construction grammar, colloquial Catalan

* Aquest estudi s'ha dut a terme en el marc del projecte "El catalán antes y después de Pompeu Fabra (s. XVII-XXI)" (PID2021-128381NB-I00) i del Grup d'Investigació VIGROB-125 de la UA

DATA PRESENTACIÓ: 07/08/2023 ACCEPTACIÓ: 01/09/2023 · PUBLICACIÓ: 03/12/2023

1. Introducció

Joan Solà, en els seus *Estudis de sintaxi catalana/1* (1972: 105-106), afirmava rotundament que en català «la llengua col·loquial desconeix el fenomen “relatiu” tal com el tracta la gramàtica tradicional». La tradició gramatical, en sintonia perfecta amb el funcionament ben conegut del llatí clàssic, considera que les construccions de relatiu són oracions subordinades que tenen com a funció més característica la de modificar un nom o un sintagma nominal que funciona com a antecedent. Interpreta, a més a més, que el relatiu que les encapçala hi té una triple funció: a) hi fa de nexa subordinant; b) té una funció anafòrica vinculada amb l'antecedent; i c) assumeix una determinada funció sintàctica dins de l'oració de relatiu o d'un constituent de la relativa (*GLC*: 1031). En paraules de Solà, «la llengua literària descompon els “períodes compostos de relatiu” per destriar-hi i precisar-hi bé cada element i cada funció: i preceptua l'ús de tal o tal “relatiu” [...] d'acord amb la funció que li correspongui i/o amb certes exigències prosòdiques».

En la llengua col·loquial, en canvi, hi ha un bon nombre d'ocurrències en què sembla que es renuncia a la funció pronominal que caracteritza els relatius formals. Per consegüent, aquests perden el caràcter anafòric i, alhora, sembla que es desllepissen de la capacitat d'assumir cap funció sintàctica en el si de l'oració subordinada. Aquestes funcions solen ser reasumides per altres elements, sobretot pronoms febles (1) o possessius (2). Per contra, el sistema de relatius culte «defuig el “pleonasme” que suposen els pronoms febles en coexistència amb el relatiu» (3) (Solà 1972: 105):

- (1)
 - a. És una fusta QUE se'N fan mobles
 - b. Un riu QUE s'HI ha negat molta gent
 - c. La dona QUE LI havem donat la carta
 - d. Aquest és un llibre QUE ja L'he llegit.
- (2) Hi havia una xica QUE SON pare tocava el clarinet.
- (3)
 - a. És una fusta DE LA QUAL es fan mobles
 - b. Un riu EN EL QUAL (o ON) s'ha negat molta gent
 - c. La dona A LA QUAL (o A QUI) havem donat la carta
 - d. Aquest és un llibre QUE ja he llegit.
 - e. Hi havia una xica EL PARE DE LA QUAL tocava el clarinet.

1.1. La situació normativa

Com acabem de veure, el català, com altres llengües europees (no solament romàniques), presenta un sistema més o menys dual de construccions de relatiu: un grup d'usos vinculats a la llengua col·loquial (fonamentalment expressats a través del canal oral) i un altre que s'utilitza en contextos formals, majoritàriament escrits (Guiraud 1966; Cid 1999). La bibliografia gramatical prescriptiva en aquestes llengües majoritàriament condemna aquests usos col·loquials dels relatius amb més o menys duresa i els relega, amb sort, a àmbits informals i orals.

Recordem que la majoria de les llengües europees no minoritzades pròximes al català posseeixen una tradició gramatical consolidada, amb una norma establida i ben difosa. És sabut que el català, mancat quasi completament d'aquesta tradició a finals del segle XIX (Solà 1987: 10-19), s'hi va adherir bàsicament amb el treball de Pompeu Fabra, la figura cabdal de la història recent d'aquesta llengua. Amb la idea de dotar el català d'una capacitat d'expressió i d'una funció política que no hauria d'haver perdut mai (Solà 1987: 27), necessità una reflexió gramatical profunda que es pot considerar l'inici de la feaç producció investigadora que arriba fins a l'actualitat. Però no podem oblidar que la seua tasca és normativitzadora, cosa que inevitablement està connectada a l'establiment de la correcció. Aquell sistema dual de construccions de relatiu que defineix Solà havia d'estar afectat, doncs, per les restriccions normatives. Fabra n'és conscient i, després d'establir el funcionament del sistema de relatius cultes afirma:

El llenguatge parlat recorre freqüentment a una construcció que consisteix a construir la proposició de relatiu com si fos una proposició independent (on l'antecedent es troba naturalment representat per un pronom feble) i enllaçar-la amb l'antecedent mitjançant el mot *que*. Ex.: ...és una fusta *QUE se'N fan mobles...* en lloc de ...és una fusta *DE LA QUAL es fan mobles.* / ...un riu *QUE s'HI ha negat molta gent...* en lloc de ...un riu *EN EL QUAL (o ON) s'ha negat molta gent.* / ...la dona *QUE LI havem donat la carta,* en lloc de ...la dona *A LA QUAL (o A QUI) havem donat la carta.* Cp.: *La sala que els balcons donen al carrer,* en lloc de *La sala els balcons de la qual donen al carrer.* Aquestes construccions no són en tot cas tolerables sinó en l'estil col·loquial (Gramàtica Catalana, 7a ed., 1933).¹

Gramàtics influents posteriors mantenen el discurs més estricte contra l'ús del sistema col·loquial. Ruaix (1988: 99) és taxatiu quan explica, per exemple, que «la llengua espontània tendeix a fer pleonasmes en les oracions de relatiu, és a dir, a inserir-hi un pronom feble que representa per segona vegada l'antecedent del pronom relatiu. La sintaxi normativa no admet pleonasmes. Exemples: FORMES INCORRECTES, amb pleonasme [són] *La casa on hi viuen els teus cosins, Una lliçó que ja la sé de memòria;* FORMES CORRECTES, sense pleonasme [són] *La casa on viuen els teus cosins, Una lliçó que ja sé de memòria».*²

1 El subratllat és nostre.

2 El subratllat és nostre.

En la seua gramàtica, Badia (1994: 166) explica en profunditat i amb lucidesa el sistema dels relatius cultes i descriu el que considera més *baix*, el col·loquial. Els qualifica de «relatius incorrectes, tan abundosos en el llenguatge parlat (que sempre ha estat reticent a aquesta mena d'oracions [cultes])» i exemplifica «la [oració] correcta [*És una fusta de la qual es fan mobles*]» enfront de «la seua versió col·loquial [*És una fusta que se'n fan mobles*]» (Badia 1994: 166).³

Les gramàtiques prescriptives més recents, en canvi, són més tolerants amb aquestes formes, almenys en els termes en què les descriuen.⁴ La *Guia d'usos lingüístics* de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana (2002) descriu aquestes construccions qualificant-les d'analítiques, en contrast amb les formals, que tenen caràcter sintètic. A més de l'ús d'un pronom feble resumptiu corresponent la funció que deixa de fer el relatiu, s'hi esmenta la possibilitat que hi haja un possessiu com a element resumptiu o, fins i tot (com veurem més avall), que no hi haja cap element resumptiu, si no és possible la pronominalització.

La *Gramàtica normativa valenciana* (GNV: 189) també les anomena construccions analítiques i les adscriu al «registre informal». Per la seua banda, la *Gramàtica de la llengua catalana* (GLC: 1056-1061) determina que «la tradició prescriptiva condemna molts d'aquests usos pel fet que els considera redundants o pleonàstics» però afeg que «no tots els casos són equiparables ni mereixen el mateix tractament normatiu». En definitiva, considera les construccions que ens ocupen com una «tendència col·loquial».

Malgrat la distensió propiciada pels discursos actuals de les institucions normatives, la trajectòria coercitiva, com hem vist, ha estat llarga. De fet, Solà (2002: 2512) indica que «durant el segle XX, hi ha hagut una veritable persecució (que encara dura, especialment en escrits oficials, més controlats) contra els anomenats i malentesos “pleonasmes”». Açò ha produït sovint la superposició desequilibrada dels dos sistemes de relatius amb múltiples i variades ultracorreccions, i ha afavorit un o l'altre sistema segons diversos factors.⁵ En aquesta tessitura, no hi ha encara, a hores d'ara, una proposta estàndard de l'ús de les construccions de relatiu que realment establisca els usos de manera raonablement assumible i que s'ajuste millor a la realitat.

3 El subratllat és nostre.

4 Sobretot a causa de la necessitat de fer servir la llengua en més contextos públics (també orals i no sempre formals), es replanteja el concepte de correcció, relativitzant-lo amb la idea d'adequació lingüística (Narbona, 2001; Ramos 2013), la correcció continua emparellada indefugiblement a les institucions que vetlen per la llengua (en el cas del català, l'Institut d'Estudis Catalans; i l'Acadèmia Valenciana de la Llengua).

5 Es poden esmentar factors com ara la sensibilitat dels usuaris; els coneixements normatius que en tenen i l'exposició als models formals que reben; el nivell de formalitat i d'espontaneïtat dels discurs; el canal (oral o escrit) en què es desplega la comunicació; o el grau d'exposició al model castellà, que té grans paral·lelismes amb el català però que ha desplegat una construcció específica i alternativa al sistema estrictament culte «(preposició +) article determinat + *que*» (ex.: *El cuchillo con el que corté el pan*), no acceptada en català normatiu.

1.2. El català antic

Cal ser conscient que la generació d'aquest sistema col·loquial no és recent, ni de bon tros. Òbviament, no podem ací fer-ne cap estudi aprofundit però podem constatar que el fenomen apareix en català antic.

Colomina (2021: 311-312), en la seua descripció aprofundida sobre la llengua de Sant Vicent Ferrer, troba diverses ocurrencies del sistema de relatius col·loquial. Per un costat, n'hi ha que compten amb pronoms febles resumptius:

- (4) Algunes aus són *que ls* put l'alende ('a les quals')
- (5) Axí com l'asse *que li* daven a bastonades e morí e feren-ne tabals de la pell ('al qual')
- (6) Per cert yo cercaré una ciutat *que y* haje caritat ('en la qual')

I d'altres sense cap element resumptiu:

- (7) Volgueren-li dar foch en la cama, e digueren-li la hora *que* s'havia a fer ('en què')

Una recerca superficial en textos del Corpus Informatitzat del Català Antic testimonia més ocurrencies que s'afigen a les trobades per Colomina. N'hi ha algun més en contextos locatius:

- (8) Encara poreu veura la cambra on ella deposant jau, la qual cambra és fort petita e ab ·I· litet fort petit, *que* envides ella deposant *hi* cap (*El cavaller i l'alcajota*; s. XVa) ('en el qual')
- (9) Mossèn, jo bé conec na Constança, *que* na Gordeja l'ha nudrida (*El cavaller i l'alcajota*; s. XVa) ('a qui')

I, sobretot, en construccions amb valor temporal, que són més antigues. Se'n troben tant en contextos apreposicionals (10-11), com en aquells en què l'antecedent temporal està encapçalat per una preposició que, suposadament, és la mateixa que hauria d'aparèixer en la clàusula. Aquest segon context és especialment freqüent en català antic (12-15):

- (10) Com fos interrogat si *lo dia que* ·l· dit en Ponç G[uillem] morí no jaquís fils de leal cònjugi. (*Llibre de cort de justícia de Cocentaina*, 716; s. XIIIb) ('en què')
- (11) Si dia o cert temps no y à posat, sia condempnat en aitant con val aquela cosa *lo dia que* n farà clams (*Costums de Tortosa*, 191; s. XIIIb) ('en què')
- (12) Vós sóts venguda *al jorn que*, segons custuma del Emperi, vós ho comprarets (Desclot, *Crònica*, II.46; s. XIIIb) ('en què')
- (13) Per aysò Christ volc soferir passió e martz, car *en aquel dia que* él morí fo anunciat per l'àngel en lo divenres e n la ora ·VI·a. (*Vides de sants ross.*, 360; s. XIIIb) ('en què')

(14) Que li n sia feyta paga *en lo temps que* s culirà (*Llibre de cort de justícia de Cocentaina*, 100; s. XIIIb) ('en què')

(15) *A la hora que* l sant devia menjar, d'un boscatge prop d'aquí. El corp avia acostumat venir a él (*Diàlegs*, Fol. 23r; s. XIIIb) ('en què')

De les poques dades del català antic que hem pogut aplegar ací en podem deduir que les construccions analítiques tenen arrel medieval i que, fora de les construccions temporals, es manifesten en textos de caràcter marcadament col·loquial, com ara els *Sermons* de Sant Vicent o les declaracions en estil directe d'alguns textos jurídics.

1.2. Interpretació sintàctica

La interpretació habitual en la tradició gramatical més prompte llatinitzant apel·la al funcionament del sistema culte, en què s'assumeix que el mot *que* és un pronom relatiu. També ho són els altres pronoms relatius específics (*el qual, què, qui, on...*), els quals només són necessaris en determinats contextos sintàctics, especialment quan el grup relatiu fa una funció preposicional dins de la clàusula de relatiu. Se'n dedueix que el pronom *que*, doncs, és incompatible amb una preposició i correspon a funcions que realitzen grups nominals (com ara subjecte o complement directe).

Per contra, la interpretació generalitzada del sistema col·loquial en els casos en què hi ha un element resumptiu (un clític o un possessiu, per exemple) és que el mot *que* s'ha despronominalitzat. La *Gramàtica essencial de la llengua catalana* (GELC) afirma, per exemple, que es tracta d'un «element que actua més aviat com una conjunció completiva». S'atribueix a l'element resumptiu la responsabilitat de la despronominalització del mot *que*. Com ja hem indicat, se solen anomenar *subordinades de relatiu analítiques*.

Ara bé, com avançava la *Guia d'usos lingüístics* (2002: 152), si no és possible la pronominalització, la clàusula de relatiu pot no comptar amb cap resumptiu, com ara aquest cas amb valor possessiu:

(16) És un arbre *que* tots els fruits són dolços ('els fruits del qual')

En general, fora d'aquest context possessiu, aquests casos simplement es consideren anòmals i no solen aparèixer esmentats en les gramàtiques d'ús. Només s'accepta l'elisió de la preposició del relatiu quan l'antecedent fa la mateixa funció en l'oració principal que el relatiu en la relativa i, doncs, comparteixen preposició:

(17) Ho vam fer amb els mateixos mitjans *que* ho van fer ells (= 'amb els quals')

Tot i això, la GELC adverteix que, en aquests contextos, «la repetició de la preposició també és generalment possible en els registres formals» [...]: «*Ho vam fer amb els mateixos mitjans {que / amb què / amb els quals} ho van fer ells; Si deixessis diners a l'interès {que / a què / al qual} els deixen ells, et faries ric; L'hem d'ajudar en tot allò {que / en què} ens pugui necessitar*». S'assumeix que la identitat funcional entre

L'antecedent i el relatiu és un fet raonablement acceptable que justifica l'estalvi de la preposició en el relatiu, el qual s'entén que manté la funció sintàctica i el seu caràcter pronominal tot i l'absència de la preposició.

Tanmateix, aquest fenomen «anòmal» no solament es dona quan hi ha identitat funcional entre antecedent i relatiu. Al contrari, sembla que és habitual en els registres col·loquials en molts altres contextos. Cid (1999, dins Solà 2002: 2532-33) analitza el sistema col·loquial de diverses llengües europees i considera, en efecte, «que el relatiu *que* hi funciona com una conjunció i adopta una estratègia *màximament econòmica* per a aclarir la funció de l'antecedent dins aquesta oració». Aquesta afirmació és molt rellevant perquè implica l'assumpció que el sistema de relatius col·loquials ha prescindit globalment del caràcter pronominal del relatiu, no solament quan apareix un pronom resumptiu o un grup preposicional afegit, sinó també en els casos en què l'element de la clàusula de relatiu que és compartit amb la clàusula principal fa la funció de subjecte o de complement directe. Així, Cid afirma que el relatiu que «no necessita cap més signe explícit en llengües com el català quan el “relatiu” faria de subjecte, perquè la flexió verbal ja indica la funció: *Han passat els socis que [Ø ja havien pagat]*». En el cas de funcions argumentals, com ara el complement directe, el de règim o el locatiu, posem per cas, és la presència del verb que els exigeix la que aclareix quin és el participant elidit, tot prescindint de la preposició en cas que la funció la reclame en una oració no relativa: *S'han acabat els préssecs que [vam comprar Ø]*, *T'he enviat els préssecs que [et vaig parlar Ø]*, *La Maria era la noia que [s'havia casat Ø Pere]*, *Faltaven dos quilòmetres per al poble que [anàvem Ø]*. Com deíem, també es produeix l'elisió quan hi ha identitat funcional entre l'antecedent i el relatiu: *Ho donarem al noi que [ho vas donar Ø tu]*. Encara més, si hi ha relació semàntica entre l'antecedent i la funció de relatiu, la construcció analítica no resumptiva també és possible fins i tot amb complements adjunts: *L'autobús que [han vingut Ø]*. Segons Cid (1999: 280), aquest sistema analític té límits, però, atès que observa que no és possible generar casos amb funció d'adjunt causatiu: ??*No conozco la razón que [se suicidó el vecino del quinto Ø]*.⁶

Solà (2002) en fa una aproximació brillant i, amb una gran intuïció i seguint les reflexions de Cid, afirma que «potser caldria apuntar a una estratègia encara més radical: es deixarien sense marca explícita de funció tots els casos que es poguessin deduir del context lingüístic o pragmàtic: “És una masia *que* a l'entrada hi ha un escut de la casa de Cardona” (Badia *et al.*, 1997: 261; complement nominal o locatiu), “Encara no ens hem pres el cafè *que* [‘al qual’] t'havia invitat” (complement preposicional, deduït de *invitar* a), “Aquest és el bolígraf *que* [‘amb el qual’] escric més bé” (instrument, deduït del context), etc.». Aquest sistema col·loquial esquivia «l'enorme complexitat del sistema dels relatius» cultes, diu Cuenca (1991: 106), citant Guiraud, que ha estudiat el fenomen en francès» (Solà 2002: 2533).⁷

6 Vg. més avall el relatiu que hem constatat col·loquialment també en construccions causals.

7 Però l'autor català indica que aquest sistema col·loquial esdevé molt ambigu perquè conté una notable imprecisió potencial i conclou, doncs, que pot ser poc útil per al llenguatge científic (especialment l'escrit). Se'n dedueix que Solà el considera inviable en contextos cultes.

Aquesta nova interpretació sintàctica dels usos col·loquials de les construccions de relatiu accepta la dilució del caràcter pronominal dels relatius, produïda inicialment en els contextos en què hi ha presència de pronoms resumptius. Però aquesta lectura sintàctica es fa extensiva a la resta d'ocurrències on no hi ha resumptius, atès que les relacions semàntiques o pragmàtiques permeten aquesta absència. Així, la morfologia verbal ja indica la funció en el cas que siga subjecte; els complements argumentals es dedueixen directament de la semàntica del verb (això és, de la seua xarxa argumental); i la relació semàntica entre l'antecedent i la funció del relatiu és suficient per al cas dels adjunts.

Pusch (2006) du a terme una bona anàlisi de la formació de les construccions de relatiu en català oral (en la seua varietat oriental) a partir de corpus. Observa que la construcció més freqüent en el corpus que estudia correspon justament a aquella en què no hi ha cap element resumptiu de la funció que hi hauria de fer el pronom relatiu (amb la preposició corresponent; ex.: *Nosaltres contactarem amb la gent que havíem quedat* 'amb la qual'), mentre que la que presenta un pronom resumptiu no és tan habitual (com ara: *Són els passports amb Micom que ara els han ficat dins de Bay*). Coincideix amb la idea que, en aquests contextos, el relatiu perd el seu caràcter pronominal i esdevé un simple connector subordinant.

Solà planteja bastants interrogants sobre el funcionament d'aquestes construccions de relatiu. També Pusch manifesta la necessitat de comptar amb més treballs sobre el tema. Pleguem nosaltres els guants llançats per aquests investigadors per a mirar de contribuir al coneixement de les construccions de relatiu col·loquials en català. En concret, farem servir el corpus PARLARS de manera que ens centrarem en els usos col·loquials de la varietat valenciana, corresponents, a més a més, a parlants de generacions més prompte ancianes, les quals, com sabem, mantenen encara un grau d'exposició als usos formals del català (i també del castellà) bastants baixos. Mirarem de: a) verificar l'extensió que hi tenen les construccions de relatiu cultes; b) establir els límits dels usos que s'adiuen a l'estructura sintàctica col·loquial, això és, amb un nexa *que* despronominalitzat i amb la presència o no d'elements resumptius; i c) comprovar si les construccions amb resumptius marquen alguna diferència semàntica respecte de les que en prescindeixen o si, simplement, hi ha un mera alternança lligada estrictament al registre formal o informal.

La perspectiva teòrica que considerem que pot ajudar a comprendre millor el funcionament d'aquestes construccions és l'anomenada gramàtica de construccions. Prendrem com a punt de referència els treballs de Goldberg, especialment la darrera contribució (2019) que se centra en l'enfocament construccionista de la llengua basat en l'ús (*usage-based constructionist approach to language*), així com les aportacions i sistematitzacions de Hoffmann (2022), Croft (2022) i Hilpert (2019).

En l'apartat 2 establirem aquestes bases teòriques i definirem els conceptes necessaris per a realitzar l'anàlisi: construcció, construcció de relatiu o estratègia. En l'apartat 3, descriurem de la manera més detallada possible les construccions de relatiu col·loquials trobades al corpus. Finalment, en l'apartat 4 discutirem alguns dels trets més rellevants que hem estat capaços de trobar i sistematitzar per a donar-hi una interpretació construccionista.

2. Les construccions. Les construccions de relatiu

2.1. El concepte de construcció

Donem per descomptat que el que analitzem en aquest article són construccions: les *construccions de relatiu*. Segons Goldberg (2019: 7), les construccions són «emergent clusters of lossy memory traces that are aligned within our high-dimensional conceptual space on the basis of shared form, function, and contextual dimensions». Podem dir, doncs, traduint la definició de Goldberg, que una construcció és un agrupament emergent d'empremtes lingüístiques estampades en la memòria, que són imperfectes i que estan alineades dins del nostre espai conceptual multidimensional sobre la base d'una forma i una funció compartides, juntament amb altres dimensions contextuais.

En efecte, encara que la nostra memòria és vasta, les empremtes que hi retenim són parcialment abstractes, això és, no hi estan especificades amb detall. Els parlants retenim empremtes memorístiques quan aquestes comparteixen aspectes rellevants de forma i funció, de manera que s'hi superposen progressivament i fan emergir els agrupaments (o *clusters*) de representacions que anomenem *construccions*. A més a més, la informació nova se superposa a la informació prèvia i constitueix una xarxa de construccions rica.

Durant la producció, s'activen múltiples construccions que competeixen entre elles per a expressar el missatge desitjat. Alhora, durant la comprensió, els desajustos entre el que s'espera i el que es presencia en realitat refina la nostra xarxa de construccions apreses utilitzant l'aprenentatge per error (Goldberg 2019: 6). Tots els nivells de la sintaxi, des del morfema fins a l'oració, poden ser descrits amb èxit fent servir el concepte de construcció (Hoffmann 2022: 5). Moltes de les construccions poden posseir parts fixades fonològicament (anomenats *elements substantius*); d'altres contenen elements substantius i espais (*slots*) que poden ser omplits per diversos elements que s'anomenen elements *esquemàtics*; d'altres, finalment, només contenen elements esquemàtics. Tot plegat forma una gran xarxa dinàmica de coneixements lingüístics interrelacionats estructurats en forma de construccions que anomenem *construcció*. Les construccions de relatiu, doncs, es podran descriure: a) amb un significat construccional que es combinarà amb els significats específics que aportaran els elements constituents de cada ocurrència; i b) una forma, que contindrà elements esquemàtics i elements substantius.

A l'hora de fer servir les construccions, continua Goldberg, els parlants equilibrem la necessitat de ser expressius, això és, hem de fer servir opcions lingüístiques que expressen adequadament pensaments, creences i actituds de manera que siguin ben comprensos. Al mateix temps, també hem de ser eficients, cosa que significa que hem de fer servir expressions tan breus i fàcils d'entendre com siga possible. Finalment, tot plegat ho hem de dur a terme d'acord amb les convencions establides en la nostra comunitat de parla, és a dir, haurem de fer per triar formes que utilitzen els altres parlants.

2.2. La construcció de relatiu

D'acord amb els principis exposats en l'apartat anterior, es pot afirmar, com déiem, que en català comptem amb una construcció que anomenem *de relatiu*. La *construcció de relatiu* (CONSREL) es pot considerar, formalment, una construcció parcialment esquemàtica, atès que conté un element substantiu, que és fix (el relatiu, fonamentalment *que* en la llengua col·loquial, a més d'un conjunt molt reduït de relatius, en el cas de la llengua culta) i dos altres elements esquemàtics: a) el grup referencial que pren habitualment la forma d'una construcció (o grup) nominal i que se sol anomenar *nucli* de la CONSREL (o *antecedent*, en la tradició gramatical del català); i b) l'esdeveniment (o acció) que el modifica (que es concreta en una construcció oracional) i que podem anomenar *clàusula de relatiu*.

Croft (2022: 587) considera que la CONSREL està formada per dues clàusules, la clàusula matriu (on hi ha l'antecedent o nucli de la CONSREL) i la clàusula de relatiu, la qual funciona com a modificador del nucli. Nosaltres, en canvi, prenem atenció en una construcció de relatiu en què la matriu completa no en forma part constituent. Hi ha diversos contextos en què el grup nominal que fa de nucli de la CONSREL no té estrictament cap funció en la matriu o, fins i tot, en què la matriu és absent. Aquests contextos justifiquen la nostra decisió a centrar-nos en una CONSREL que no incorpora la matriu completa en la CONSREL i d'assumir, doncs, que, a banda de la clàusula de relatiu, el primer element que en forma part és el grup nominal (o antecedent).⁸

En construccions tan esquemàtiques com les CONSREL és difícil de concretar el significat construccional que incorpora. En essència i atesa la nostra definició (que, com déiem, inclou en grup nominal antecedent però deixa fora de la construcció la matriu oracional), una CONSREL és una construcció nominal i, doncs, prototípicament comparteix la semàntica de les construccions que tenen un nucli nominal. Significa, doncs, una 'cosa' o 'objecte' referencial.⁹ A més, una CONSREL tindrà caràcter definit, atès que conté un modificador del nom (pròpiament la que es concep com

8 Bàsicament, els contextos que ens empenyen a considerar la CONSREL excloent-ne la clàusula matriu (però no el grup nominal) estan relacionats amb les construccions *pseudorelatives* o *interrogatives disfressades* com ara aquesta *Vaig preguntar [la casa on vivia Jaume]* 'Vaig preguntar en quina casa vivia Jaume'; que poden ser emfàtiques: *Tu no saps [els llibres que ha llegit!]* 'Tu no saps quants llibres que ha llegit'; i, en aquest cas, poden prescindir de la matriu: *Les pel·lícules que he vist!* 'Quantes pel·lícules que he vist!'. Tot i que Solà troba que el subordinant que d'aquestes construccions «és de la mateixa naturalesa que el *que* completiu» i les diferencia clarament de les relatives (alguns dels exemples també de Solà, 2002: 2535-6), nosaltres creiem que aquesta construcció deriva clarament de la CONSREL amb un antecedent especificat per un article determinat que n'ha heretat els trets fonamentals i n'ha afegit d'altres vinculats a la interrogació o a l'èmfasi. De fet, l'exemple que Solà mateix considera ambigu, *Ja veig els llibres que has comprat*, perquè pot interpretar-se com una relativa (*Ja els veig*) o com una interrogativa (*Ja ho veig*), és un context pont que permet la reanàlisi i, doncs, l'adveniment de la nova construcció pseudorelativa. S'hi pot afegir també el comportament de les CONSREL temporals, que estudiarem més avall, les quals estan encapçalades per un grup nominal que igualment pot mantindre una autonomia notable respecte de la resta de la matriu en què se situa: *[El dia que vingues], t'ho explicaré*.

9 Això és, el producte de l'agrupament cognitiu i la reïficació d'una entitat concebuda com una unitat atemporal (Hoffmann 2022: 113).

la clàusula o subordinada de relatiu) que es comporta com una propietat amb caràcter eventiu (ja que té forma de construcció oracional i, doncs, verbal).

Així doncs, la CONSREL bàsicament és la modificació d'un referent a través d'un esdeveniment (que pot ser, prototípicament una acció). La frase *Només he visitat {la casa [que es va reformar recentment]}* és un enunciat que conté una CONSREL, corresponent a l'element situat entre claus. El segment *[que es va reformar recentment]* és pròpiament la clàusula de relatiu, mentre que *casa* és el nucli de la CONSREL. En aquest cas, el segment *Només he visitat* es pot considerar la clàusula matriu en què se situa la CONSREL.

L'element *casa* és el referent pròpiament dit. D'acord amb la metàfora del “fitxer”, que mira d'explicar l'estructura de la informació dels actes proposicionals, un referent és l'arxiu que el parlant trau del seu fitxer i obri en el discurs per a parlar d'alguna cosa. La clàusula de relatiu modifica aquest referent afegint-li informació addicional de caràcter esdevenimental, la qual n'enriqueix l'especificació i la posa a disposició del receptor.

En la Taula 1 es pot apreciar la relació entre les estructures d'informació dels actes de parla (referència, modificació i predicació) i les classes semàntiques (objecte, propietat i acció). La clàusula de la CONSREL (exemple enquadrat de la taula), doncs, empaqueta una acció amb la funció de modificació d'un objecte. Aquesta combinació de classe semàntica i d'estructura d'informació dels actes de parla no és prototípica, atès que la modificació prototípicament ateny conceptes vinculats a les propietats (*property*) (Croft 2022: 586). Per aquesta raó, tradicionalment les oracions de relatiu han estat considerades *adjectives*, tenint en compte que un adjectiu és la classe de paraules lligada de manera directa a l'expressió de les propietats.

Taula 1, extreta de Croft (2022: 13)

Table 1.1 *Packaging of semantic classes in different propositional act functions*

	reference	modification	predication
object	<i>the sharp thorns</i>	<i>the thorn's color</i>	<i>It is a thorn.</i>
property	<i>sharpness</i>	<i>the sharp thorns</i>	<i>Those thorns are sharp.</i>
action	<i>I said [that the thorns scratched me].</i> <i>the [scratching of the thorns]</i>	<i>the thorns [that scratched me]</i> <i>the thorns [scratching me]</i>	<i>The sharp thorns scratched me.</i>

Per altra banda, com ja hem avançat, en català les CONSREL sempre compten amb un nexa relatiu (*relativizer*), a diferència de l'anglès, per exemple, que en pot prescindir. En contextos col·loquials,

aquest element és en català actual bàsicament el mot *que*. Aquest subordinant que sembla que prové de l'acusatiu masculí llatí QUEM, forma que en català arcaic assumí diverses funcions sintàctiques, especialment com a objecte, mentre que la forma *qui*, provinent del nominatiu llatí QUI, es mantingué amb una certa fermesa fins a temps moderns en funció de subjecte, tot i que s'anà especialitzant com a relatiu personal, que és el valor general en català actual (DCor., s.v. *que*). Els relatius llatins, com ocorre amb freqüència en moltes llengües, tenen el seu origen més remot en usos en què funcionaven com a elements especificadors vinculats a valors demostratius (Croft 2022: 588).

És important tindre en compte, doncs, el paper gramatical del constituent nominal que és modificat per la clàusula de relatiu i que pot reprendre-s'hi en forma de pronom relatiu o d'altres elements resumptius. Bàsicament es pot distingir entre les *clàusules de relatiu de subjecte* (*subject relative clauses*), les *clàusules de relatiu d'objecte* (*object relative clauses*) i les *clàusules de relatiu obliqües* (*oblique relative clauses*) que, en principi, requereixen una marca preposicional, tant en contextos argumentals com adjunts.

La modificació pot prendre dues estructures informatives diferenciades. La més prototípica s'anomena modificació *restrictiva* (o *especificativa* d'acord la tradició gramatical del català, també *determinativa* o *atributiva*) i té com a funció la d'estretir o restringir el conjunt de possibles referents d'un determinat grup referencial. La segona, anomenada *no restrictiva* (també *explicativa* en la tradició gramatical del català, o *apositiva*), no redueix el conjunt de possibles referents sinó que, simplement, hi afeg una nova descripció. En l'enunciat *Només he visitat {la casa [que es va reformar recentment]}*, la clàusula de relatiu modifica de manera restrictiva *casa*, ja que en el context on es va dir, de totes les cases possibles, només ens referim a aquella que es va reformar recentment. En canvi, en l'enunciat *Per fi he visitat {la casa, [que m'ha semblat espectacular]}*, en realitat es fan dues afirmacions: per fi he visitat la casa de què estàvem parlant i aquesta casa m'ha semblat espectacular. En aquest segon cas, sol haver-hi una inflexió tonal que, ortogràficament, es pot marcar amb una coma.

Per a donar compte de la realitat col·loquial de les construccions de relatiu, aquesta doble distinció probablement es queda curta. De fet, hi ha autors que creuen que la diferenciació entre la modificació restrictiva i la no restrictiva és gradual o difusa (Quirk *et al.* 1985: § 17.21, en Solà 2002: 2466; Leonetti 1999: 850) i, per tant, n'hi ha tot un ventall de casos intermedis. Solà mateix indica que «som en un terreny fronterer».

Es pot assumir que, prototípicament, la modificació restrictiva té caràcter temàtic, això és, pressuposat, no afirmat (Solà 2002: 2466),¹⁰ mentre que la modificació no restrictiva és remàtica i exigeix un antecedent referencial, en el sentit d'estar determinat. Però Solà descriu, a més a més, les relatives anomenades *predicatives*, que situa a cavall dels dos tipus anteriors. Segons aquest autor, hi ha tres tipus de relatives predicatives:

10 Croft (2022: 586), en efecte, indica que la proposició expressada per la clàusula de relatiu és pragmàticament pressuposada, característica aquesta típica de conceptes que funcionen com a fons per a un altre concepte que fa de figura. Així doncs, les CONSREL representen un constructe figura-fons entre la clàusula matriu i la clàusula de relatiu.

a) N'hi ha un que té una funció no definitòria perquè, en lloc de precisar de quina entitat parlem o de quina entitat es tracta (com ocorre en les restrictives), ens diu què afirmem d'aquesta entitat, quines propietats (no definitòries, no delimitadores) té, com és, què li passa. En aquests casos, és molt habitual que es construïsquen amb duplicació pronominal. Solà (2002: 2521) ho explica amb aquest exemple *Aquesta és una construcció que jo no l'he usat mai*, en el qual jo no precise de quina construcció parle exactament, sinó que dic què passa amb aquesta construcció. Com veiem, no hi ha inflexió tonal entre la matriu i la relativa i, doncs, té aparença de restrictiva. Aquesta estratègia és paral·lela a la que Van der Auwera i Malchukov (2005: 404, citat en Croft 2022: 446) anomenen funció *complementativa* sobretot en els contextos descriptius (*depictive*) en què la propietat no és requerida: *I ate the carrots raw* (que difereix de *I ate the raw carrots*).

b) El segon correspon a subordinades de relatiu que expressen una situació que és lògicament posterior a l'oració matriu. Sovint aquests casos es presenten també en forma de relatives restrictives però cal ser conscient que difícilment una situació futura pot restringir o delimitar l'extensió referencial de l'antecedent. En *Ja hem pagat el pis que servirà per a posar-hi els llibres*, la subordinada es presenta com a restrictiva tot i que, com deïem, sembla difícil que la situació futura 'posar-hi els llibres' restringisca l'extensió referencial del referent 'pis'.

c) Finalment, el tercer grup correspon a construccions pròximes a les oracions consecutives i on, novament, no hi ha funció restrictiva. N'és un exemple la oració següent, també amb duplicació pronominal: *És una noia que tothom se l'estima molt* (pròxima a la consecutiva *És una noia tan simpàtica que tothom se l'estima molt*). S'hi pot subsumir la construcció *haver-hi* + SN + *que*: *Hi ha molta gent que deixarà la vida a les carreteres aquest cap de setmana*.¹¹

A més de les relatives predicatives ara descrites, el fet que les restrictives tinguin un caràcter temàtic (de manera que modifiquen estrictament l'antecedent amb una informació coneguda o que es dona per sabuda) i que les no restrictives tinguin un caràcter remàtic (això és, que aporten una segona predicació referida al grup nominal complet) també pot es relacionar amb la (in)definitud de l'antecedent. Així, per exemple, un antecedent indefinit (que estiga especificat, per exemple, per l'article *un* o per un quantificador) dificulta la interpretació temàtica o remàtica de la relativa, atès que no està clarament definit extensionalment. Caviglia & Malcuori (2007: 36) afirmen, per altra banda, que «las relativas en frases nominales indefinidas se comportan a este respecto más como no restrictivas que como restrictivas en frase nominal definida: la información que conlleva la cláusula relativa es una propiedad adicional que será agregada a un archivo construido con independencia de ella». També ho fan els antecedents escaïts, això és, desprovistos d'especificador. Sobre aquestes, Solà (2002: 2465) afirma que “es resisteixen a acceptar cap de les dues classes de relatives [perquè] sonen poc naturals”. Per altra banda, un antecedent ja modificat (per un possessiu, un demostratiu, un adjectiu o per una altra clàusula de relatiu) es veu dotat de referència i, doncs, la clàusula de

11 On s'encabeixen les construccions estudiades per Agulló (2021) del tipus *N'hi ha que es deixaran la vida a les carreteres*, amb un pronom resumtiu en la matriu que sembla que hi funciona com a antecedent de la relativa.

relatiu que hi seguísca hi afegirà una modificació més aviat no restrictiva. En el cas del demostratiu, per exemple, novament Caviglia & Malcuori (2007: 37) fan notar que «al igual que en el caso de las relativas con indefinidos y las no restrictivas, pero por distintas razones, estas oraciones de relativo no contribuyen a la identificación del referente: el referente queda fijado por medio de la deixis efectuada por el demostrativo con independencia de la relativa, cosa que no sucede con las relativas especificativas en sintagmas nominales con artículo definido».

Cal tindre en compte que la subordinada pot tindre caràcter *postnominal*, context en què la clàusula de relatiu segueix l'antecedent: *Venien en {una baca [que tenia jo]}*; o bé *extraposat*, en què la clàusula de relatiu no és adjacent a l'antecedent sinó que segueix la clàusula matriu completa: *Anava a {la botiga del tio Poveda (cada dia) [que estava allí al costat]}*. Aquest fet també està relacionat amb el caràcter restrictiu o no restrictiu de la modificació.

2.3. Estratègies de la construcció de relatiu

Croft (2022) parla d'*estratègies* per a referir-se a construccions més específiques, usades per a expressar una combinació particular de contingut semàntic juntament amb una determinada estructura de la informació (*information packaging*). Les llengües posseeixen diverses estratègies construccionals per a estructurar la informació que desplega una CONSREL. Bàsicament, el català fa servir l'estratègia del nucli extern (*externally headed strategy*). Ací, el participant compartit entre la clàusula matriu i la subordinada és explícit en la clàusula matriu en forma de construcció nominal mentre que en la subordinada pot ser representat per:

a) Un pronom anafòric exclusiu i específic per a aquesta construcció, com ara els relatius del català *què, qui, el qual* o *on*: *La doctora_i [(amb qui_{i+Oblic})_{CRègim} parles]* o *El lloc_i [(en què_{i+Oblic})_{CLocatiu} col·locaràs l'escultura]*. És l'anomenada *estratègia del pronom relatiu (relative pronoun strategy)*. Com sabem, aquest pronom fa una funció sintàctica dins de la clàusula de relatiu. Podem formalitzar així la CONSREL que segueix aquesta estratègia (vg. una formalització més completa en Hoffmann: 2022):

$$\{ \text{GrupNom}_{i1} [[\text{subordinant-pronom}_{i2} \text{ CLÀUSULA}]_3]_4 \text{ MODIF} \}_{\text{GrNom } 5}$$

En català formal, es considera que el nexa *que*, introductor de les clàusules de relatiu fonamentalment de subjecte i d'objecte, és un pronom relatiu més. Aquesta interpretació és l'habitual en la tradició gramatical i lliga casos com ara *La dona_i [que_{i+Subj} canta]* o *El llibre_i [que_{i+Obj} lliges]* a l'estratègia del pronom relatiu.

b) Un pronom anafòric no relatiu que reprén la funció la clàusula de relatiu. És l'*estratègia de retenció* (o de resumció) pronominal (*pronoun retention strategy*). En català, el subordinant que pot considerar-se que perd ací el caràcter pronominal perquè el pronom de represa assumiria la funció sintàctica i anafòrica alliberada pel relatiu: *Tenia una vaca_i [que_{i+Objecte} enganxava al carro]*. Podem afegir-hi altres subestratègies de retenció que, com veurem, també es donen en català: és possible que la retenció siga duta a terme per un possessiu (*L'alumne_i [que el seu_i germà és policia] no ha vingut hu*), adverbis (*Hi*

*havia la sala*₁ [*que anàvem a menjar allí*]₁) o grups nominals, preposicionals o no (*Hi havia un molí*₁ [*que eixa séquia passava {pel molí eixe}*]₁). Seguint la representació anterior, aquesta podem formalitzar-la així:

$$\{ \text{GrupNom}_{i1} [[\text{subordinant}]_2 [\text{CLÀUSULA amb resumtiu}_i]_3]_4 \text{MODIF} \}_{\text{GrNom } 5}$$

c) Una marca zero, anomenada *estratègia del buit (gap strategy)*, en què no hi ha un pronom relatiu exclusiu i específic *i*, doncs, el participant compartit entre la clàusula matriu i la subordinada no està representat per cap element en el si de la subordinada. En seria un exemple la CONSREL col·loquial del tipus *La Maria era la noia*₁ [*que s'havia casat Pere*_{(-i+Oblic)CRègim}]₁.¹²

$$\{ \text{GrupNom}_{i1} [[\text{subordinant}]_2 [\text{CLÀUSULA}_{-i}]_3]_4 \text{MODIF} \}_{\text{GrNom } 5}$$

Ara bé, les clàusules de relatiu de subjecte i les d'objecte com ara *La dona que canta* o *El llibre que lliges*, que, com hem indicat, la tradició gramatical adscriu a l'estratègia del pronom relatiu, també es poden interpretar, d'acord amb la proposta de Cid i de Solà, com a exemples de marques zero. Així, caldria assumir la idea que el nexa *que* no és un pronom relatiu en cap cas, sinó que s'assimila a la conjunció *que* també en aquests contextos. Segons aquesta perspectiva, es produeix una absència del participant compartit en el si de la clàusula de relatiu: *La dona*₁ [*que*_(-i+Subj) *canta*;₁ *El llibre*₁ [*que*_(-i+Obj) *lliges*]₁. En aquest estudi, ens adherirem a aquesta interpretació.¹³

3. Les construccions de relatiu col·loquials en valencià

Fa més d'un segle E. Sapir ja indicava que «por supuesto, tenemos que acudir al lenguaje espontáneo del pueblo para obtener informes acerca del movimiento lingüístico general» (1912, dins Sapir 1962: 178). Ens disposem a dur a terme açò en aquest apartat, quant a les CONSREL col·loquials en català col·loquial. En concret, farem servir el corpus oral PARLARS, dirigit per Andreu Sentí (vg. Montserrat & Segura 2020), que arreplega textos enregistrats en català de converses espontànies semidirigides dutes a terme en diverses localitats valencianes (Castelló, Catarroja, Penàguila, Pedreguer, Agost, Benissa, Alginet, Algemesí, Morella i Alcoi). Els informants són adults majors de 65 anys, atés que és el rang d'edat que correspon a la primera fase de l'elaboració d'aquest corpus (Montserrat & Segura 2020: 18). L'estat del corpus en el moment en què l'hem consultat contenia 139.835 mots. Ens centrarem en les CONSREL finites que contenen els elements prototípics que hem descrit: un nucli normalment nominal i un connector de relatiu introductor d'una clàusula. Mirarem de descriure i quantificar quines estratègies de relatiu es despleguen en

12 En l'esquema, la fórmula CLÀUSULA_{-i} indica que la clàusula de relatiu que segueix l'estratègia del buit prescindeix de qualsevol element anafòric.

13 Cal tenir present que el català és una llengua de les anomenades, des de la perspectiva generativista, de subjecte nul o llengües *pro-drop*, això és, que poden prescindir de la realització fonològica del subjecte tot i que s'hi manté la concordança verbal.

el valencià col·loquial, quines variants de les construccions es poden destriar i els factors que s'hi relacionen. En descartem algunes de menys freqüents i d'altres de més marginals.¹⁴

3.1. Freqüències d'aparició

La nostra recerca ha permès de trobar 825 ocurrences que podem considerar CONSREL dels tipus que hem decidit estudiar. La freqüència d'aparició en el discurs oral col·loquial de la CONSREL és, doncs, bastant elevada: 0.59%, és a dir, una ocurrencia per cada 170 paraules.

Típus de subordinant	Casos	%	%
Constructes amb el subordinant <i>que</i>	807	97.9%	
Amb l'estratègia del buit*	698		86.5%
Amb l'estratègia de la retenció	109		13.5%
Constructes amb subordinants relatius: estratègia de relatiu (<i>la qual, qui, cosa que</i>)	3	0.4%	
Constructes amb el subordinant <i>on</i>	15	1.8%	

Taula 2. Freqüència de CONSREL segons el subordinant utilitzat

La Taula 2 mostra que en el model de llengua col·loquial que analitzem la CONSREL conté el subordinant *que* pràcticament de manera unànime: quasi un 98% de les ocurrences. L'estratègia del pronom relatiu, en concret amb les formes *la qual, qui* i *cosa que*,¹⁵ és més que excepcional i es deu explicar per la pressió, quasi insignificant com veiem, dels registres formals. Pel que fa a l'ús del relatiu locatiu (*a on*), tot i que també és escàs, sembla que forma part de la construcció col·loquial quan el nucli és adverbial (*ací, abí, allí, allà*), això és, quan el significat global de la construcció de relatiu és locatiu amb caràcter adverbial. Aquest ús abraça pràcticament totes les poques ocurrences del nostre corpus en què es dona aquesta circumstància:¹⁶

14 En concret, no analitzem: a) les que funcionen sense antecedent (lliures, com ara: *Qui no té cap ha de tenir pens*; o semilliures amb article determinat: *El que s'humiliarà serà exalçat*); b) les interrogatives i exclamatives encobertes (*La meua àvia sap la píndola que ha de prendre a cada àpat*); c) les clivellades (*És el pare que se'n va anar abir a futbol*); i d) les pseudorelatives (*Sentia els Puig que es barallaven*). També deixem de banda les construccions de participi.

* Incloent-hi les clàusules de relatiu de subjecte i les d'objecte.

15 Com veiem, són totes formes específicament relatives. Hem optat per considerar el relatiu gramaticalitzat *cosa que* com un cas d'estratègia de pronom relatiu, equivalent a *la qual cosa*. No obstant això, seria igualment admissible tractar-lo com un cas d'estratègia del buit o marca zero si considerem que la gramaticalització de *cosa que* no s'ha consumat.

16 Només hi ha dues ocurrences divergents: *I és una discoteca a on anen*, *O va a un altre puesto on li ve bé*.

(18) *Abí on mos hem vist.*

(19) La primera carnisseria que posà Antonio la posà ací / *ací a on estem mosatros.*

De les ocurrencies amb el connector relatiu *que*, hem quantificat un 86.5% en què es fa servir l'estratègia del buit (*gap strategy*). Aquesta estratègia és, doncs, absolutament majoritària en els usos col·loquials. Més avall concretarem els contextos en què es desenvolupa. Hi ha, però, 109 casos, això és, un 13.5% d'ocurrencies, que presenten l'estratègia de la retenció (*retention strategy*), ja siga pronominal amb una forma feble (20 i 21), una de tònica (22) o d'altre tipus, com ara amb un grup preposicional (23), un grup nominal (24) o un d'adverbial (25):

(20) Una haca que tenia jo *que* l'enganxàrem i la portàrem allà.

(21) Home tu n'hi ha gent *que* li agrà.

(22) Pa en un tros de de xocolate d'ixe redó *que* allò era de garrofa.

(23) Quan replegaven una xavala *que* tenies mania d'anar *en ella*.

(24) A lo millor ne tenies dos *que* volien *els dos* ser pasqüeros teus.

(25) Havia com un... una bassa de primer *que* posaven *allí* la terra i l'auia.

Procedirem ara a la descripció de tots els contextos trobats en què apareix el relatiu *que*, prenent com a punt de referència l'estratègia usada per la construcció.

3.2. Construccions formades amb l'estratègia del buit

3.2.1. Contextos apreposicionals

Com hem indicat, l'estratègia del buit és la majoritària en el valencià col·loquial. Específicament, el 54.4% correspon a contextos en què el relatiu *que* forma part d'una CONSREL de subjecte (pràcticament cinc de cada deu ocurrencies globals de la construcció de relatiu):

(26) Interpretaven totes les bandes *que* venien a festes.

(27) N'hi han molts països *que* volen tornar a tindre exèrcit.

(28) No ho has vist la l'aigua l'aigua que s'es- *que* s'escapae de dalt.

(29) I a lo millor gent *que* anave a treballar pels llauradors.

Per altra banda, el 22.7% del total d'ocurrencies correspon a contextos en què el relatiu *que* forma part d'una CONSREL d'objecte, això és, la clàusula de relatiu és equiparable a una construcció

transitiva on el buit correspondria a la funció de complement directe:¹⁷

(30) Però la primera *que* tiraren va ser la dels meus uelos.

(31) La coca ixa *que* fan.

(32) I havia un home que li deien el Morero la Tatina *que* jo he conegut.

En aquest context, a diferència de l'anterior, el buit que correspon a l'element que hi faria la funció de complement directe ha permès amb facilitat a la tradició gramatical interpretar que el relatiu siga el que assumisca la referència i, doncs, que tinga caràcter pronominal. Aquesta interpretació sintàctica s'ajusta al funcionament del sistema del llatí, en què el relatiu era un element clarament pronominal amb marca morfològica d'acusatiu. La desaparició de la morfologia de cas probablement ajudà a establir un lligam més estret entre l'antecedent i el predicat de la clàusula de relatiu, però l'absència d'un element anafòric empeny especialment les propostes d'anàlisi formalista a continuar interpretant el relatiu com a pronom en aquests casos. L'argument fonamental que hi fa costat és que el català no sol prescindir d'arguments temàtics amb funció d'objecte en enunciats declaratius, a diferència dels arguments que funcionen com a subjectes. Nosaltres, com ja hem avançat, assumim que aquest context també correspon a l'estratègia del buit, almenys quan ens situem en el si del sistema de relatius col·loquials que estem analitzant.

Finalment, cal incloure en aquest apartat de funcions apreposicionals les 54 ocurrències en què l'antecedent té valor temporal. Aquest ús abraça el 6.7% de les ocurrències totals:

(33) Perquè va haver una època *que* Benissa era la capital. (*que* ~ 'en la qual', 'quan')

(34) El primer any *que* vaig eixir jo encara me'n recorde de molts. (*que* ~ 'en el qual', 'quan')

(35) I no he anat mai a ninguna banda el temps *que* he estat sense tocar. (*que* ~ 'en el qual', 'quan')

(36) Això seria a l'estiu *que* no hauria escola. (*que* ~ 'en el qual', 'quan')

(37) Ara *que* dius tu de nòvios (*que* ~ 'quan (?)')

Com s'ha comprovat en els exemples, els constructes en què el nucli de la construcció de relatiu és temporal són bastant heterogenis. Els complements temporals que formen la CONSREL solen ser sovint adjunts que tenen forma de grup nominal (*un dia, aquell any, la tercera vegada*, etc.) però

17 En els casos en què la clàusula relativa conté el verb *dir*, aquesta sovint atribueix a l'antecedent el significat de 'designació' però sense cap element predicatiu a què es pugui atribuir la designació i, per tant, interpretable igualment com a objecte: *Tenie una cuina econòmica que dien entonces; La Igualada que diem*. Aquesta construcció deu derivar d'una altra més rara (almenys en l'actualitat), no recollida en el nostre corpus, en què la designació apareix com a element predicatiu en el si de la clàusula que sembla tenir també una estructura transitiva. En aquest cas, el tema correspon a la referència que aporta l'antecedent. Vegem-ne aquests exemples extrets del DCVB: *La farina que diem prims del segó* (Agustí Secr. 88; s.v.: *dir*); *Senyorejava devers aquella terra que my en dia diem reyalme de València* (Boades Feys 12; s.v.: *dir*).

també adverbials (*ara*). En alguns contextos, és possible que el complement temporal pugui recórrer a una preposició (vg. l'exemple 36), però és poc freqüent i més sovint alterna amb contextos apreposicionals. Cal tindre en compte que aquesta variant de la construcció col·loquial és molt reculada en el temps, com hem vist en els testimoniatges del català antic. També són presents i admeses en textos no col·loquials en català actual.¹⁸

3.2.2. Altres funcions

Hem constatat un bon nombre d'ocurrències en què es manté aquesta estratègia, a pesar que s'esperaria la presència d'una preposició exigida per la funció sintacticosemàntica en què es fonamenta l'anàfora o bé un element que n'assumira la funció. Es tracta, doncs, de CONSREL obliqües. No hi ha, però, cap element resumptiu en la variant de la construcció que a continuació descrivim. L'absència de la preposició adjacent al relatiu *que* trenca amb fermesa la possibilitat tradicional d'interpretar el relatiu com a pronom que assumeix una funció en la clàusula subordinada. No queda més remei que acceptar una marca zero funcional. A més, l'absència de la preposició no està condicionada per la presència de la mateixa preposició en el grup nominal antecedent. Hem identificat a) adjunts de causa (1 cas; (38)); b) de companyia (2 casos, (39-40)); c) de destinació (8 casos; (41-42)); d) d'instrument (2 casos; (43-44)); e) locatius, tant argumentals, com a adjunts i atributs (41 casos; (45-46), (47) i (48-49)); f) d'origen (1 cas; (50)); g) de trajecte (1 cas; (51)); i h) d'assumpte (1 cas; (52)):

(38) La única cosa *que* sempre estic enfadà és que les ceres les tenen totes abandonades. (*que* ~ 'per la qual')

(39) Era el home *que* ell anava a Calp. (*que* ~ 'amb qui')

(40) Allí havia u *que* estava este Falcó. (*que* ~ 'amb qui')

(41) Que ny'havie aquella basseta *que* anaen a llavar. (*que* ~ 'a la qual')

(42) Els llavadors *que* venia la séquia Alèdua. (*que* ~ 'als quals')

(43) Sí, i la sortija *que* jo em vaig casar em va caure allí. (*que* ~ 'amb la qual')

(44) Les atres de... de barca eixes *que* dien que feien bolsos. (*que* ~ 'amb les quals')

(45) Havia un piso *que* vivia el retor. (*que* ~ 'en què')

(46) Una missa *que* podies entrar a les dotze. (*que* ~ 'en què')

18 Notem el que en diu la GLC: «Més generalment, s'usa [*que*] quan coincideix la preposició que regeix la relativa i la del relatiu i s'elideix la del relatiu [...]. L'elisió de la preposició i, per tant, l'ús de que també és possible si l'antecedent és un sintagma nominal no precedit de preposició: *Això va ser {l'any / el mes / el dia} {que / en què / en el qual} es va casar*». Com veiem, l'exemple correspon a una construcció temporal.

(47) Antes d'arribar a la via i en s(egu)ia a mà dreta que havien uns garrofers grans *que* està el camp i això això eren camps, ahí n'hi ha un bosc. (*que* ~ 'en què')

(48) La casa *que* teniu el taller i això. (*que* ~ 'en què')

(49) I és a on tiraven totes les dones els orinals *que que* pixaven. (*que* ~ 'en què')

(50) Després mo n'anàvem a banyar-mos molt els xiquets als als clots *que* f... de... sacaven terra pa pa l'alfareria. (*que* ~ 'de què' o 'en què')

(51) Ahí on està el cruse eixe *que* entrem. (*que* ~ 'pel qual')

(52) La sogra d'este *que* parlàem ara. (*que* ~ 'de la qual')

Hi ha un darrer cas on, en realitat, un grup preposicional del nom és l'argument del verb *recordar-se*(*n*) i apareix fora de l'abast del relatiu;¹⁹ a més, prescindeix del seu modificador preposicional tenint en compte que aquest element és el que remetria anafòricament a l'antecedent (*un atre*):

(53) I un altre que n'hi havia *que* no me'n recorde ara del nom ('del qual no em recorde del nom' o 'del nom del qual no em recorde')

En definitiva, el nombre d'ocurrències que podem considerar una extensió de l'estratègia del buit a contextos que originàriament no la devien desplegar per motius sintàctics és elevada, atés que arriba al 6.9%. No és anecdòtica, doncs, la freqüència d'ús de les CONSREL que prescindeixen completament de el participant compartit entre la matriu i la subordinada que s'hauria de localitzar en el si de la clàusula relativa, tot i que corresponga a usos preposicionals constatats en les construccions equivalents declaratives. Com hem vist, apareix en casos que compten amb complements argumentals i adjunts bastant variats quant al seu valor semàntic i, a més, l'absència de la preposició no està en absolut condicionada per la presència de la mateixa preposició en l'antecedent.

3.3. Construccions formades amb l'estratègia de la retenció

Sota algunes condicions (que més avall discutirem, vg. §4.2), sí que sembla necessària la presència d'un element resumptiu. El connector relatiu s'interpreta en aquests casos en la tradició gramatical com a desprovisat de valor anafòric (i, doncs, pronominal), atés que la referència a l'antecedent és assumida pel resumptiu. El percentatge global d'ocurrències amb l'estratègia de la retenció arriba al 13.5%. Vegem les ocurrències que hem pogut espigolar en el nostre corpus segons la funció de l'element resumptiu.

19 Cal tindre en compte que l'ús del pronom *en* amb el verb *recordar-se*, almenys en valencià, s'ha lexicalitzat. En realitat, doncs, el verb és sempre *recordar-se'n*, independentment si el seu argument és o no explícit: *Me'n recorde de la història*.

3.3.1. Amb un pronom feble resumptiu

Globalment, quantifiquem un 7.2% d'ocurrències que utilitzen l'estratègia de la retenció amb un pronom clític. Per una banda, aquesta estratègia apareix en la CONSREL obliqua especialment amb un pronom *li/els* datiu (amb verbs com ara *passar, faltar, agradar* o *tocar*, entre altres) (54-58), però també amb altres clítics datius (59):

(54) De fet ha hagut aquí aquí hi hagut un home *que li* ha faltat un ull de d'un aniset.

(55) T'encontres alguna *que* vas a dir-*li* adios i t'acatxa el cap.

(56) Però ell era un home *que li* agradava la llengua.

(57) Com ell és el senyoret *que li* ha tocat la casa.

(58) Hi hagué una dona *que* mirant amunt *li* caigué una canya en l'ull.

(59) A demés aquí en Agost ha hi molta gent *que mos* va passar això, eh? ('a qui?)

Hem trobat dotze ocurrències de la CONSREL de datiu que contenen en la clàusula el verb *dir* amb el significat de 'designar amb un nom determinat' juntament amb la designació pròpiament dita. Aquesta sembla una construcció antiga en català:²⁰

(60) I n'hi havia un *que li* dien *el Curret*.²¹

Però la variant de la construcció més freqüent que fa servir l'estratègia de la retenció és la que té un pronom feble en funció d'objecte, en concret de complement directe. Els pronoms febles en joc són els determinats *el/la/els/les* (61-66), l'abstractiu *ho* (67) i el partitiu *en* (68):

(61) Tiraren la casa dels meus uelos *que l'havien* fet no fea molt.

(62) Se quedaren ahí dos cases i dos cases més *que les* tiraren molt de temps després.

(63) Allí havien molts re- botijonets aixina *que els* duien a la... allí.

(64) A lo millor era la mateixa roba *que l'havien* llavat fea un rato.

(65) Però n'hi havia gent *que no la* deixaven?

(66) Veig als meus iaies *que en la* teua edat ja *els* veia persones molt majors.

20 Històricament aquesta construcció que conté el resumptiu datiu és present en català antic: *Venguem-nos atendar prop un loch que li dibuen Sanct Steve*, Pere IV, *Cròn.* 174 (DCVB, s.v.: *dir*). No obstant això, més recentment també pot admetre la preposició *de* i, doncs, interpretar-se com un complement de règim verbal (com ara: *En diuen demostratius, d'aquests pronoms* (DIEC2, s.v. *dir-ne*), relativament gramaticalitzat: *Això que en diuen estar enamorat* (cançó de Joan Manuel Serrat).

21 En alguns pocs casos la denominació apareix en el nucli de la CONSREL: *Anava el Manta que li dien*; *En la foto que te la / la "Nova del Iris" que ens diem entones està la xica allí*.

(67) Les llibretes de... racionament *que ho* posava l'Ajuntament.

(68) En les en les companyeres de... de l'aca- de l'acadèmia *que encara ne tinc, que encà ny'ha* que contenim l'a- continuem l'amistat.

Hem detectat diverses ocurrencies en què el pronom feble resumptiu és el partitiu en però amb la presència d'un quantificador:²²

(69) Eixes floretes, que eren blanquetes, *que n'hai* tantes, pareixien mosquetes.

3.3.2. Amb un pronom fort resumptiu

Per altra banda, l'element resumptiu pot prendre altres formes no clíiques, com ara un pronom fort. En trobem un amb funció de subjecte:

(70) Quan vam estar a a Xàtiva fa dos anys li'n vam baixar al Botifarra *que ell* també és llépol i ha corregut a muntó i eixa coca tampoc la coneixie.

Hi ha diverses ocurrencies en què el subjecte de la clàusula de relatiu pren la forma d'un quantificador que es refereix a l'antecedent:

(71) Però hui en dia tots els... els voltants de Morella *que ara molts* estan erms. ('molts dels quals')

(72) Havien guàrdies *que uno* era el Murtero, el tio Murtero. ('un dels quals')

(73) I en seguida hi havien dos hòmens que venien, dos llauradors que anaen a regar *que* de nit pos regaen *molts* de nit. ('molts dels quals')

(74) És lo que t'he dit: eren grupos *que cada u* tenia el seu. ('cada un dels quals')

Aquest darrer cas apareix en el si d'una altra subordinada:

(75) I només n'hi han xics *que no sé molts* són.

D'altres pronoms tòics resumptius es troben en l'interior de grups preposicionals:

(76) Quan replegaven una xavala *que* tenies mania d'anar *en ella*.

(77) El barranc Empedrat que del qu-... abaixa pel carrer Empedrat, carrer Escorrims cara al carrer Camí Trullàs // *que per això* se dirà carrer Escorrims.²³

22 Notem que la CONSTRUCCIÓ EN-PARTITIVA (Segura-Llopes 2016) té unes determinades condicions d'ús que veiem que es compleixen en aquestes clàusules de relatiu que exemplifiquem en (69): el pronom partitiu en apareix quan hi ha una quantificació d'un nom no explícit (amb la referència suposadament incorporada en el relatiu *que*), com el cas de *N'hai tantes* 'n'hi ha tantes'. La CONSTRUCCIÓ EN-PARTITIVA, doncs, hi funciona independentment del connector relatiu.

23 Aquest complement de causa està situat en la intervenció d'un informant però es refereix a un antecedent esmentat

3.3.3. Amb un adverbi dític resumptiu

Hi ha un nombre destacable d'ocurrències que despleguen l'estratègia de la retenció adverbial, això és, que l'element resumptiu pren la forma d'un adverbi dític espacial. Així doncs, com a complement locatiu (o també d'altres com ara destinatiu o de trajecte) n'hi ha 23 ocurrències, en casos com ara:

(78) Allí tenien el comedor *que anaen a menjar allí*.

(79) Allí hi havia un pati gran *que allí* donaven les cases del carrer Arzobispo Sanchis.

(80) Per ahí n'hi havie un moll *que anaven unes barquetes ahí*.

D'altres amb valor d'origen o de trajecte, inserit en un grup preposicional:

(81) El feia a trossos, l'agarràvem i el duiem al al pastador *que d'allí* feien els botijons 'dels trossos que dúiem al pastador'.

(82) Estava treballant allí i... estava en una barra de ferro... *que tenen un gat per allí*. ('per on', s'entén que l'antecedent és *allí*).

3.3.4. Amb una construcció nominal resumptiva

Finalment, és possible que l'antecedent siga représ per un grup nominal complet, de vegades reforçat per un clític i/o per un pronom fort, com ara aquest primer cas (83), que hi fa funció d'objecte. Els altres dos casos corresponen a la funció de subjecte:

(83) Ahí fea una miqueta de rebaixaeta pac a baix / *que ixa rebaixaeta* això ho han reomplert i ja no està tan pronunciat

(84) A lo millor ne tenies dos *que volien els dos* ser pasqüeros teus.

(85) Ere com una torreta de la gent de de València que es veu que només la tenien pa finals de mes / de de setmanes i coses aixina *que eren carnisers aquella gent*.

També pot trobar-se en l'interior d'un grup preposicional amb paper temàtic de trajecte:

(86) Allí allí havia un molí *que ixa séquia passava pel molí ixe*. ('pel qual passava eixa séquia')

per un altre interlocutor. L'anàlisi sintàctica de l'ocurrència podria ser ambigua. D'una banda, es pot acceptar que el relatiu remet a tota l'enunciació anterior i equivaldria a 'per la qual cosa'; per altra banda, cap la possibilitat d'assumir que el relatiu hi fa de subjecte i, doncs, l'antecedent és un grup nominal, equivalent a 'el qual carrer per això es dirà...?'

3.3.5. Recapitulació

El resum de les freqüències generals d'ús de cada estratègia amb el relatiu que es desplega en la Taula 3:

Estratègies amb el subordinant <i>que</i>	%	%
<i>Estratègia del buit</i>		86.5%
De subjecte (amb el subjecte absent)	54.4%	
D'objecte (amb l'objecte absent)	22.7%	
Temporals (amb complement temporal absent)	6.7%	
Obliqües (amb comp. prep. absents)**	6.9%	
<i>Estratègia de la retenció</i>		13.5%
Amb un pronom clític resumptiu	7.2%	
Amb altres elements resumptius	6.3%	

Taula 3. Recapitulació: quantificacions generals

4. Una interpretació construccional

4.1. L'estratègia del buit: extensió del patró bàsic

D'acord amb el nostre corpus, l'estratègia fonamental de les CONSREL col·loquials (amb un 86.5% de les ocurrences) és la del buit, òbviament amb la presència de l'element relatiu *que*. La gran extensió d'aquesta estratègia és congruent amb la reflexió de Solà (2002: 2532-2533) quan indica que l'absència de marca explícita de funció és la que correspon a tots els casos en què es puga deduir pel context lingüístic i pragmàtic, que són la immensa majoria.

D'aquest grup d'ocurrències, el 83.8% corresponen a contextos en què no es requeriria cap preposició en la construcció enunciativa equivalent. En primer lloc i sobretot, cal destacar el context en què el participant de l'esdeveniment expressat per la clàusula de relatiu (i que correspon anafòricament a l'antecedent) hi funciona com a subjecte. Aquest context abasta més de la meitat de les ocurrències que fan servir aquesta estratègia. Com ja hem indicat, la possibilitat que en català es presenten subjectes implícits permet que aquest tipus esdevinga un context pont que condueix a la reanàlisi dels constituents que formen la construcció. De la interpretació del relatiu com a pronom de subjecte es passa a considerar-lo un mer subordinant quan s'assumeix que el subjecte de la clàusula és implícit.

** La suma dels percentatges no s'ajusta al 100% perquè s'han quedat fora de l'anàlisi algunes ocurrències difícils d'analitzar, ambigües o que hem preferit descartar per diversos motius.

Aquest cas estableix una relació estreta entre l'antecedent i la clàusula de relatiu: és una funció apreposicional, argumental i prototípicament localitzada en una posició adjacent al verb (a l'esquerra). La freqüència d'aquest tipus li atorga la capacitat per a configurar el patró de referència per als parlants a l'hora de consolidar l'existència de la CONSREL col·loquial i per a estendre'ls a la resta de contextos.

En efecte, la ressemblança d'aquest ús majoritari de subjecte amb les construccions d'objecte permet l'extensió de la interpretació del buit. Notem que també és una funció apreposicional, argumental i prototípicament localitzada en una posició adjacent al verb (ara a la dreta). Però, alhora, aquests dos contextos sumats poden induir una segona reanàlisi: en un i en l'altre el constituent compartit és absent de la clàusula. Malgrat que en català no és possible que hi haja un objecte implícit en una oració enunciativa, el context relatiu sí que afavoreix i accepta aquesta possibilitat

El cas de la construcció temporal sembla que és el primer context preposicional en què es consolida l'estratègia del buit. La CONSREL temporal té diversos trets específics. Denota una localització en el temps, la qual sovint funciona com a adjunt oracional; el nucli sol estar especificat per un article determinat (*l'any, el dia, la temporada...*); el lligam semàntic del grup nominal amb la matriu (si n'hi ha) és lax mentre que el grup nominal temporal ha de comptar necessàriament amb la modificació eventiva, en la qual pren el sentit la denotació temporal, de manera que la clàusula funciona com una espècie d'argument.²⁴ Com indica Solà (2002: 2532-33), la identitat funcional entre l'antecedent i el relatiu (i, doncs, la presumpta coincidència de la preposició de la matriu i la de que s'esperaria trobar en la clàusula) és el factor que afavoreix més i des d'antic l'estratègia del buit en aquests contextos temporals. Notem que els contextos temporals apreposicionals degueren incidir en la consolidació definitiva de l'ús d'aquesta estratègia.²⁵

Per altra banda, hi ha un 6.9% d'ocurrències del corpus que fan servir l'estratègia del buit en contextos en què s'esperaria la presència d'una preposició, això és, amb complements oblics. Així doncs, aquest grup prescindeix no solament de qualsevol element resumptiu sinó que, a més a més, prescindeix de la preposició que exigiria la funció de l'element compartit en la subordinada relativa. El corpus ens ha mostrat clarament que aquests contextos són generalitzats en el parlar col·loquial valencià, fins i tot per a expressar valors causatius (vg. exemple (38)).

24 Notem altres expressions temporals sense relatiu que exigeixen igualment la presència d'una modificació temporal com ara *l'any 1927, el dia 3, la temporada passada*, al costat de *L'any que vingué, El dia que es va casar, La temporada que jugà el Barça* (no és possible **Vingué l'any, *Es va casar el dia o *El Barça jugà la temporada*). És també possible la presència d'un article indeterminat: *Va cantar un dia que va ploure molt*. En aquests contextos la clàusula de relatiu és prescindible (també ho seria qualsevol altre modificador no eventiu) i, doncs, la relació entre els dos elements de la CONSREL és menys estreta.

25 De fet, la presència de les dues preposicions és també possible en català antic: (i) Mas, per lo jusesí de Déu, *en aquel dia en lo qual cuydava ésser robat, en una carreta fo [él] en exil portat* (*Vides de sants ross.*, 400).

Notem que en l'extensió i desplegament de la CONSREL amb l'estratègia del buit, especialment en aquests darrers contextos amb complements oblics, sembla que pot tindre un paper rellevant l'equilibri entre l'expressivitat i l'eficiència comunicativa (Goldberg 2019: 7). Els parlants han consolidat l'ús d'una estratègia que els permet expressar adequadament la modificació eventiva que rep el grup nominal i, alhora, resulta més eficient cognitivament que l'estratègia del pronom relatiu que, en una llengua sense morfologia de casos com el català, reclama la presència de preposicions junt amb els relatius en certs contextos. Aquesta darrera estratègia és més prolixa i exigeix un esforç notable en el processament cognitiu. Factors morfològics, sintàctics i pragmàtics possibiliten l'extensió de l'estratègia del buit en qualsevol context sense comptar amb la presència de la preposició.

Finalment, cal dir que a l'estratègia del buit s'hi adscriu de manera generalitzada la modificació restrictiva, tot i que la modificació no restrictiva és també possible sobretot en casos en què l'element compartit fa la funció de subjecte (87-88) però també, menys freqüentment, d'objecte (89), de temps (90) o de lloc (91); no mai amb funcions que, en contextos enunciatius, requeririen una preposició:

(87) I compraren també al carrer on vivia jo antes, *que* és el de raere.

(88) Aneu mirant fotos, *que* n'hi han pa parar un tren.

(89) El rajolar del Ramírez, *que* t'he dit jo antes.

(90) El dia nou d'octubre, *que* estarien tots.

(91) Antes d'arribar a la via i en s(egu)i(d)a a mà dreta, *que* havien uns garrofers grans.

4.2. L'estratègia de la retenció: modificació no restrictiva

El 13.3% d'ocurrències de la construcció es desplega a través de l'estratègia de la retenció. A priori, aquesta es deu a la necessitat ocasional del parlant d'esmentar l'element buidat, utilitzant bé un clític (7.2%) o bé un altre element categorial com ara un adverb, un grup nominal o un grup preposicional (6.3%). Segons el nostre corpus, aquesta necessitat es relaciona amb diversos factors, no necessàriament vinculats, com sovint s'ha dit (vg. Wiechmann 2016), amb la dificultat de processament cognitiu.

En primer lloc, l'estratègia de la retenció clítica és l'única existent (i obligatòria) en el cas en què l'element compartit entre la matriu i la clàusula de relatiu fa el paper de datiu. Aquesta funció reclamaria la preposició *a* en català però la CONSREL en prescindeix i recorre en tots els casos al clític datiu *li/els* (92), o bé a altres clítics datius personals en cas que el parlant s'incloga o incloga l'oient en el discurs (93). No és rellevant ací el caràcter restrictiu o no de la clàusula de relatiu:

(92) Home tu, n'hi ha gent *que li* agrà. ('a qui')

(93) A demés aquí en Agost ha hi molta gent *que mos* va passar això, eh? ('a qui')

La presència del clíctic de datiu simutàniament al grup preposicional equivalent és molt freqüent en català (i en castellà) també en contextos enunciatius, es constata des del català antic²⁶ i es veu afavorida per diversos factors contextuals (que ara no podem concretar per qüestió d'espai). Caviglia & Malcuori (2007: 44) consideren, juntament amb Comrie (1981: 216), que l'obligatorietat del clíctic datiu en una part important de les oracions principals empeny a assumir que la presència del resumptiu en les CONSREL no correspon pròpiament a l'estratègia de la retenció sinó a la del buit amb concordança verbal, manifestada amb el clíctic (que és considerat un morfema verbal). Així ho constata també per al català Pineda (2018).

En segon lloc, si l'antecedent és oracional sempre apareix el clíctic resumptiu *ho*, com en (94). És crucial tindre en compte que la clàusula relativa en aquest context sempre durà a terme una modificació no restrictiva. Fins i tot apareix aquest pronom en l'única ocurrència en què es fa servir el relatiu complex *cosa que* (95):

(94) I... ma mare... entonces feem... dolços, *que* ja *ho* sabeu.

(95) Eixa era la faena de la dona, *cosa que* els meus ja no *ho* han fet igual, els meus fills.

En tercer lloc, enfront dels dos contextos anteriorment descrits que no accepten alternatives en la forma de la CONSREL, és molt rellevant analitzar els casos en què l'element compartit fa la funció d'objecte amb un antecedent nominal. De totes les ocurrències en què l'element compartit fa funció d'objecte, el 81.1% fa servir l'estratègia del buit mentre que el 18.9% utilitza la de la retenció. Segons el nostre corpus, aquesta diferència està en gran part relacionada amb el tipus de modificació, de manera que la de caràcter més restrictiu afavoreix l'estratègia del buit alhora que la menys restrictiva afavoreix massivament la retenció. Vegem-ho:

a) N'hi ha un grup en què la clàusula de relatiu s'ha d'interpretar clarament com una modificació no restrictiva, atesa la inflexió tonal que hem comprovat en el corpus. En la representació ortogràfica que n'hem fet, la coma indica aquesta inflexió tonal, no necessàriament acompanyada de pausa:

(96) El floriste tenia allí un camp, *que* encà *el* té.

(97) —El què, el què? —La sal... la la cansalà, *que* la feen la feen aixina.

(98) Els amics, *que* *els* he tingut ací.

(99) Se pastava el pa i se portava al forn a coure el pa i vees a les dones pel carrer, claro pues, en en les posts en el pa, *que* *el* portaven al forn.

(100) I ja me'n recorde el solo de... del flautí, *que* *el* feia ella.

26 Apareix en oracions enunciatives des de molt antic. Notem aquests exemples extrets del *Corpus Informatitzat del Català Antic*: (i) [Q]ui farà osts o cavalcades a son senyor a qui fer-la deu, hó *li* emèn a *el* aqueles en doble (Usatges de Barcelona, s. XIII); (ii) Mas si *li* farà carta a la muller en temps de núpries (*Costums de Tortosa*, s. XIII).

(101) En les en les companyeres de... de l'aca- de l'acadèmia, *que* encara *ne* tinc.

b) També és raonable tractar en l'òrbita de les no restrictives un segon grup de CONSREL que tenen com a nucli un referent únic, això és, un antecedent referencial. El grup nominal tindrà aquest caràcter quan vaja determinat, per exemple, per un demostratiu (102) o un possessiu (103), per l'adjectiu adverbial *mateix* (104) o quan siga un nom propi (105):

(102) Este xiquet, *que* l'hauràs vist ara ahí, que és m... el meu netet.

(103) Veig als meus iaïos *que* en la teua edat ja *els* veia persones molt majors.

(104) Pues mos llavaven i en seguida... hala, la robeta... que a lo millor era la mateixa roba *que* l'havien llavat fea un rato.

(105) I mosatros vinga a córrer i mos vam amagar en el Candaló *que* estaven fent-*lo*.

c) Els grups nominals ja modificats per grups preposicionals (106-108) o per altres clàusules de relatiu (109-111) també esdevenen referenciais de manera que una segona modificació en forma de CONSREL sol mostrar caràcter no restrictiu:

(106) Tiraren la casa dels meus uelos, *que* l'havien fet no fea molt.

(107) Jo recorde que en ma casa havia un cànter d'ixos de llanda, d'ixos *que* *les* gastaen pa la llet.

(108) Ere com una torreta de la gent de- de València que es veu *que* només *la* tenien pa finals de mes... de de setmanes i coses aixina.

(109) Baix, sí, en el bancal *que* hi havia baix que ara l'han fe- l'han habilitat pa pa que aparquen els cotxes/ de pàrquing.

(110) Una haca que tenia jo *que* l'enganxàrem i la portàrem allà,

(111) Això era un camp que havia ahí *que* *el* tenia el tio Ximo el Barcelonero.

d) Hi ha diverses ocurrencies en què la modificació del grup nominal es pot considerar predicativa no definitòria, això és, que afirma alguna propietat no delimitadora del grup nominal, com és o què li passa. Justament Solà (2002: 2521) indica que aquest tipus de relativa reclama, en efecte, una duplicació pronominal:

(112) I vam fer una bandera *que* *la* duia este, com li diuen, que ja s'ha mort el home, son pare de l'Antonyita.

(113) Pense que serà això: una coca *que*, mira, l'ha feta mal feta en dos trompades i mira si m'ha eixit.

(114) Son pare tenia una vaca *que* l'enganxava en lo carro.

(115) I la brossa... en unes gavelles aixina *que* endespués *les* aprofitàvem, pa'l banc, pa'l corral, pa fer fem.

(116) Feen cordà. I en... en ves de coets *que* la gent anava tirant-los, era la cordà.

(117) A mà esquerra ahí vivia, havien tres cases *que les* va fer l'auelo

(118) Se quedaren ahí dos cases i dos cases més *que les* tiraren molt de temps después.

(119) I allí havien molts re- botijonets aixina *que els* duien a la... allí.

(120) I bueno ja no despellucar, perquè si n'havia uno [d'ametler] *que* no l'havien fet, també mo'l féiem.

(121) Dos dos motoristes municipals que se veu *que els* havien quidrat que estaen esperant l'ambulància.

(122) Tenia en el balcó / allí les carabasses *que* antes *les* ficaen a secar al balcó

e) Hem detectat una ocurrència en què l'estratègia de retenció deu estar afavorida pel fet que s'hi expressa una situació hipotètica (Solà 2002: 2466), en condicional, que lògicament no pot restringir la referència del grup nominal modificat:

(123) Dius coses *que* no voldries dir-les.

f) També hem trobat un cas corresponent a la construcció (N')hi ha + grup nominal + *que* (Solà 2002: 2466) que, com s'ha dit, presenta un caràcter almenys parcialment restrictiu que afavoreix la retenció pronominal:

(124) Però n'hi havia gent *que* no la deixaven. ('a la qual no deixaven').

Finalment, cal donar compte del grup d'ocurrències que recorren a l'estratègia de la retenció però en forma de categoria no clítica, com ara adverbis o grups nominals i preposicionals. Creiem que s'hi poden projectar els mateixos factors que hem descrit per a la retenció de clític. En efecte, el caràcter no restrictiu afavoreix igualment aquesta estratègia:

(125) Allí tenien el comedor, *que* anaen a menjar allí.

(126) Hasta el cantó de la séquia, *que* allí estava el floriste.

(127) Havia com un sí una bassa de primer, *que* posaven allí la terra i l'auia.

(128) El feia a trossos l'agarràvem i el duiem al al pastador, *que d'allí* feien els botjons.

(129) Allí allí havia un molí, *que* ixa séquia passava pel molí ixe.

(130) Quan replegaven una xavala *que* tenies mania d'anar en ella.

Amb antecedent oracional i, doncs, també amb caràcter no restrictiu, apareix de manera puntual fins i tot la retenció pronominal en funció de subjecte:

(131) Allí hi havia un d'això que hi havien uns arbres allí *que allò* havia sigut un pantano.

(132) Havíem de passar el frente *que* jo *això* ni sé lo que és.

En una desena d'ocurrències l'element resumptiu és el subjecte i té forma de grup nominal complet. Es confirma el caràcter no restrictiu d'aquests casos:

(133) A lo millor ne tenies dos, *que* volien els dos ser pasqüeros teus.

(134) Ahí fea una miqueta de rebaixaeta pac a baix, *que ixa rebaixaeta això* ho han reomplit i ja no està tan pronunciat.

(135) Ere com una torreta de la gent de de València que es veu que només la tenien pa finals de mes, de de setmanes i coses aixina, *que* eren carnissers *aquella gent*.

Caviglia & Malcuori (2007: 43) coincideixen amb Keenan (1985:153) a considerar bastant excepcional aquesta estratègia, detectada en construccions marginals i sempre clarament no restrictives. Indiquen que «se presentan como un comentario a propósito de una frase nominal de la oración principal. Se trata, pues, de una estrategia utilizada en construcciones muy apartadas del prototipo de oraciones de relativo, las restrictivas, que se usa para introducir un comentario incidental parafraseable como a propósito de X digo Y».

Com hem observat en alguns exemples (com ara 130, 132 o 133), una segona subordinació integrada en la clàusula de relatiu també s'associa a la presència de resumptiu. Tot i que aquest ha estat considerat un factor potenciador de l'estratègia de la retenció (vg. Wiechmann 2016), no deu ser el factor determinant, atès que en tots els casos es confirma l'existència de trets que les vinculen a les construccions no restrictives.

5. Conclusió

La CONSREL és una construcció nominal modificada per un esdeveniment. Aquesta modificació té la característica general i prototípica en la varietat valenciana col·loquial del català d'usar un connector relatiu *que*, invariable, que marca l'inici de la clàusula. Aquesta construcció oracional té un tret que la diferencia de les construccions oracionals anàlogues en contextos declaratius: prescindeix formalment d'un dels elements que la formen (sobretot si són argumentals), siguen preposicionals o apreposicionals (el subjecte, l'objecte, la meta, el destinatari, la locació, l'origen, la companyia, el tema, el temps, el trajecte, etc.). Es tracta de l'estratègia del buit (o marca zero) i s'ajusta especialment a la modificació quan té un caràcter restrictiu.

La funció de subjecte, juntament amb la d'objecte i la de temps, totes tres apreposicionals, abasten la gran majoria d'ocurrències. Entre aquestes, degué ser la de subjecte la que, per la seua freqüència elevada, esdevingué el patró a què s'anà ajustant progressivament la CONSREL. El fet que el català

sigua una llengua de subjecte nul permeté al relatiu que, ja sense morfologia de cas, de descarregar-se de la funció anafòrica. Més tard, s'hi degueren ajustar les construccions transitives, que formalment ja s'hi emmotlaven atesa l'absència de complement: igualment, el pronom *que* prescindí de la funció anafòrica i degueren ser també reanalitzades com a casos de l'estratègia del buit. Seguidament, s'hi afegiren les construccions temporals, empeses per la tendència a prescindir de la preposició quan aquesta coincidia en l'antecedent i la relativa. La resta de contextos, no normatius però generals en la varietat col·loquial del català, mostren l'extensió de l'estratègia del buit, que arriba a ser absoluta en les modificacions no restrictives.

A mesura que els contextos s'allunyen d'una modificació restrictiva, comencen a aparéixer elements resumptius, sobretot clítics però també tòncics (adverbis, grups nominals o preposicionals). Aquesta característica, en realitat, no resulta gens sorprenent atés que una CONSREL no restrictiva té una autonomia notable respecte del seu nucli antecedent i, doncs, s'ajusta al patró que ofereix la construcció oracional declarativa que, com sabem, no prescindeix de cap argument (llevat del subjecte). En un treball pròxim, analitzarem les raons que podrien explicar la presència d'un resumptiu en les construccions no restrictives, probablement relacionades a través de la *convergència construccional* (Torrent 2015: 175) o *contaminació construccional* (Hilpert & Flach (2022: 4; Pijpops & Van de Velde 2016: 543) que hi degué projectar una altra construcció, la de tema-remà amb dislocació a l'esquerra.

Les prescripcions normatives defugen, en pro de la sistematicitat (i d'acord amb la tradició culta), de qualsevol interpretació que implique la despronominalització del relatiu. No se solen esmentar (i es deuen considerar, doncs, agramaticals o anòmals) els contextos de la CONSREL que hi condueixen, com ara els casos oblics on es prescindeix de la preposició que regeix l'argument. I, a contrària, només cedeixen a acceptar l'estratègia zero en els contextos temporals, sota l'excusa de la identitat de la preposició, però marcant amb claredat que pertanyen al registre col·loquial i que s'han d'evitar en registres neutres o formals (*GBULC*, § 38.5): «En els registres formals s'evita usar el relatiu que amb antecedents locatius no precedits de preposició. [marcat amb un «NO» hi ha l'exemple:] *Per la manera de parlar puc endevinar el lloc que ha nascut*».

Per altra banda, la normativa també ha condemnat amb fermesa el pleonasma. La realitat lingüística i els estudis sobre la qüestió, emperò, indiquen que són construccions antigues, més senzilles cognitivament, sobretot en una llengua sense casos, i freqüents en la varietat col·loquial més tradicional i menys interferida per la norma (i pel castellà). A més a més, en gran mesura (i especialment en alguns contextos, com ara les que corresponen a les descrites per Solà com a relatives predicatives o en les que contenen un datiu, per exemple), són també freqüents en franges de població més connectades amb el model estàndard, en què és l'estratègia del relatiu la que es promou (i s'ensenya en l'escola). Aquestes circumstàncies han conduït a la literatura prescriptiva explicitar l'existència d'aquestes construccions però relegant-les clarament als registres informals com s'indica, per exemple, en la *GBULC* (§ 38.6): «En els registres formals, generalment, s'evita

la inserció del pronom feble que duplica les funcions del relatiu i dona lloc a una subordinada de relatiu pleonàstica».

La divisió entre llengua cultivada i llengua natural (Moreno Cabrera 2013, 2014a, 2014b)²⁷ es manifesta ací de manera flagrant i complexa. La llengua cultivada manté i reforça un sistema de relatius que fa servir l'estratègia del pronom relatiu. Aquest manteniment obeeix a la sistematicitat que els contextos formals sembla que requereixen (científics, jurídics, etc.). Ja hem vist com Solà indica que el sistema col·loquial esdevé molt ambigu perquè conté una notable imprecisió potencial. Conclou, doncs, que pot ser poc útil per al llenguatge científic (especialment l'escrit) (2002: 2533).

Però l'existència de dos sistemes relatius diferents i la tensió que genera la tradició prescriptiva (i escolar) envers el sistema culte, més pròxim al llatí i que respon millor a les necessitats de sistematicitat dels registres més formals, ens consta que produeix una variació bastant aleatòria i molts constructes híbrids en els usos reals, que caldrà descriure i analitzar. També caldria mesurar si produeix inseguretats en els usuaris de la llengua més o menys exposats als models formals o coneixedors de la normativa i si en aquestes franges d'usuaris s'estén l'adopció del relatiu complex propi del castellà (i amb una tradició bastant reculada en aquesta llengua): **La farina amb la que vaig fer un bon pa*. Notem que aquesta construcció relativa facilita el manteniment de la preposició a causa de la presència de l'article determinat i s'entén que manté el caràcter pronominal del relatiu que perquè hi aporta la informació de gènere que afavoreix el valor anafòric. Els usuaris d'una llengua que viu en un context de forta minorització com en català tenen una forta tendència a adoptar innovacions o extensions de fenòmens que es produeixen en la llengua dominant. Tot i això, aquest sistema no ha fet acte de presència en el parlar col·loquial del valencià de les generacions de més edat que ací hem estudiat.

27 Bernstein en diu «elaborated code» (1971); Lucy (1996) s'hi refereix com a «intellectualized language».

Bibliografia

- Acadèmia Valenciana de la Llengua (2006) *Gramàtica normativa valenciana*, València. [GNV]
- Agulló, J. (2022) «Las oraciones de relativo predicativas en español, pronombres reasuntivos y variación gramatical», *Zeitschrift für romanische Philologie*, 138 (1), pp. 161-191.
- Alcover, A.M. & Moll, F. de B., (1928-1962) *Diccionari català-valencià-balear*, Palma, Ed. Moll. [DCVB]
- Badia i Margarit, A.M. (1994) *Gramàtica de la llengua catalana. Descriptiva, normativa, diatòpica, diastràtica*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
- Bernstein, J. (1971) *Class, Codes and Control*, vol. 1, London, Routledge & Kegan Paul.
- Caviglia, S. & Malcuori, M. (2007) «Las oraciones de relativo en la interfaz gramática-discurso», *Estudios de lingüística hispánica*, pp. 43-70.
- Cid, C. (1999) «Cláusulas relativas con conjunción en las lenguas románicas, eslavas y vasca», *Revista de Filología Románica*, 16, pp. 267-288.
- Colomina, J. (2021) *La llengua de sant Vicent Ferrer*, València, Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- Comrie, B. (1981) *Universales del Lenguaje y Tipología Lingüística*, Madrid, Gredos.
- Coromines, J. (1980-1988) *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Barcelona, Ed. Curial. [DCor.]
- Croft, W. (2022) *Morphosyntax. Constructions of the World's Languages*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Cuenca, M.J. (1991) *L'oració composta (II). La subordinació*, València, Universitat de València.
- DCor. Vg. Coromines (1980-1988).
- DCVB. Vg. Alcover & Moll (1928-1962).
- Institut d'Estudis Catalans (2007) *Diccionari de la llengua catalana (2a edició)*, Barcelona. [DIEC2]
- Institut d'Estudis Catalans (2016) *Gramàtica de la llengua catalana*, Barcelona. [GLC]
- Institut d'Estudis Catalans (2019a) *Gramàtica bàsica i d'ús de la llengua catalana*, Barcelona. [GBULC]
- Institut d'Estudis Catalans (2019b) *Gramàtica essencial de la llengua catalana*, Barcelona. [Recurs en línia, <https://geiec.iec.cat/inici>] [GELC]
- GBULC. Vg. Institut d'Estudis Catalans (2019a).
- GELC. Vg. Institut d'Estudis Catalans (2019b).
- GLC. Vg. Institut d'Estudis Catalans (2016).
- DIEC2. Vg. Institut d'Estudis Catalans (2007).
- GNV. Vg. Acadèmia Valenciana de la llengua.

- Goldberg, A. (1995) *Constructions, A Construction Grammar Approach to Argument Structure*, Oxford, Oxford University Press.
- Goldberg, A. (2019) *Explain Me This. Creativity, Competition and the Partial Productivity of Constructions*, Princeton, Princeton University Press.
- Guiraud, P. (1966) «Le système du relatif en français populaire», *Languages*, 3, pp. 40-48.
- Hilpert, M. (2014) *Construction Grammar and its Application to English*, Edinburgh, Edinburgh University Press.
- Hilpert, M. (2019) *Construction Grammar and its Application to English (2nd edition)*, Edinburgh, Edinburgh University Press.
- Hilpert, M. & Flach, S. (2022) «A Case of Constructional Contamination in English, Modified Noun Phrases Influence Adverb Placement in the Passive», dins Grygiel, Marcin (ed.) *Contrast and Analogy in Language, Perspectives from Cognitive Linguistics*, Amsterdam, John Benjamins, pp. 1-24.
- Hoffmann, T. (2022) *Construction Grammar. The Structure of English*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Institut Internuniversitari de Filologia Valenciana (2002) *Guia d'usos lingüístics. Aspectes gramaticals*, València.
- Keenan, E.L. (1985) «Relative Clauses», dins T. Shopen (ed.) *Language typology and syntactic description 2*, Cambridge, Cambridge University Press, pp. 141-171.
- Langacker, R.W. (1987) *Foundations of Cognitive Grammar*, vol. 1, Theoretical Prerequisites, Stanford, Stanford University Press.
- Leonetti, XXX. (1999) «El artículo», dins I. Bosque i V. Demonte (dirs.) *Gramática Descriptiva de la Lengua Española*, vol 1, Real Academia Española. Madrid, Espasa, pp. 787-890.
- Lucy, J. (1996) «The scope of linguistic relativity. An analysis and review of empirical research», dins J.J. Gumperz i S.C. Levinson (eds.) *Rethinking Linguistic Relativity*, Cambridge, Cambridge University Press, pp. 37-69.
- Montserrat, S. & Segura-Llopes, C. (2020) «Un corpus col·loquial i dialectal del valencià, Parlars», *Zeitschrift für Katalanistik*, 33, pp. 9-44.
- Moreno Cabrera, J. C. (2013) *Cuestiones clave de la lingüística*, Madrid, Síntesis.
- Moreno Cabrera, J. C. (2014a) «Del lenguaje a las lenguas. Tratado didáctico y crítico de lingüística general», vol. 2, *Las lenguas*, Madrid, Euphonia Ediciones.
- Moreno Cabrera, J. C. (2014b) «Sobre mi libro 'Cuestiones claves de la lingüística'», *Las dos vidas de las palabras*, s/n, pp. 1-6.
- Narbona, A. (2001) «Movimientos centrífugos y centrípetos en la(s) norma(s) del español», en *II Congreso Internacional de la Lengua Española. El español en la sociedad de la información*, Madrid, Instituto Cervantes. [<https://idus.us.es/handle/11441/29502>]

- Pijpops, D. & Van de Velde, F. (2016) «Constructional contamination, How does it work and how do we measure it?», *Folia Linguistica*, 50/2, pp. 543-582.
- Pineda, A. (2018) «Li-per-els[i] o la despronominalització del clíctic datiu en català, un fenomen incipient», *Quaderns de Filologia*, Estudis Lingüístics, XXIII, pp. 247-281.
- Pusch, C. (2006) «Relative pronoun reduction and resumptive pronouns in spoken Catalan. A corpus-based study», dins Claus D. Pusch (ed.) *La gramàtica pronominal del català, variació – evolució – funció / The grammar of Catalan pronouns, variation – evolution – function* (BCG; 5) Aachen, Shaker.
- Quirk, R., Greenbaum, S. & Leech, J.E. (1985) *A Comprehensive Grammar of the English Language*, Nova York, Longman.
- Ramos, R. (2013) «Norma y variación lingüística, paralelismos y divergencias entre el español y el catalán», *Normas. Revista de estudios lingüísticos hispánicos*, 3, pp. 127-159.
- Ruaix, J. (1988) *El català/2*, Moià, Ruaix editor.
- Sapir, E. (1962 [1a ed. 1912]) *El lenguaje. Introducción al estudio del habla*, Mèxic, Fondo de Cultura Económica.
- Segura-Llopes, C. (2016) «La Gramàtica de les Construccions aplicada a l'aprenentatge de llengües, el cas de la construcció en-partitiva en Català», *Studia Iberica et Americana*, 3 (3) pp. 501-534.
- Serradilla Castaño, A. (2020) «'El pequeño pueblo que su nombre consta sólo de una letra', la extensión del quesuismo en el español actual», *Nueva Revista de Filología Hispánica*, LXVIII (2) pp. 571-603.
- Solà, J. (1972) *Estudis de sintaxi catalana*, Barcelona, Edicions 62.
- Solà, J. (1987) *Qüestions controvertides de sintaxi catalana*, Barcelona, Edicions 62.
- Solà, J. (2002) «Les subordinades de relatiu», dins *Gramàtica del català contemporani*, vol. 3, Barcelona, Empúries.
- Torrent, T. (2015) «On the relation between inheritance and change, The Constructional Convergence and the Constructions Network Reconfiguration Hypotheses», dins J. Barðdal, E. Smirnova S. Gildea i L. Sommerer (eds.) *Diachronic Construction Grammar*, Amsterdam, John Benjamins, pp. 175-214.
- Van der Auwera, J. & Malchukov, A. (2005) «A semantic map for depictive adjectivals», dins N. Himmelmann i E. Schlitz-Berndt (eds.), *Secondary Predication and Adverbial Modification: The Typology of Depictives*, Oxford, Oxford University Press, pp. 393-421.
- Wiechmann, D. (2016) *Understanding relative clauses, A usage-based view on the processing of complex constructions*, Berlin/Munich/Boston, Mouton de Gruyter.